

Onderpresteren bij leerlingen met kenmerken van (hoog)begaafdheid

dr. Marjolijn van Weerdenburg

**Presentatie op Quadraam
19 maart 2026**

Even voorstellen:

Marjolijn van Weerdenburg

Pedagogische Academie
Basisonderwijs (PABO)

Leerkracht op basisschool

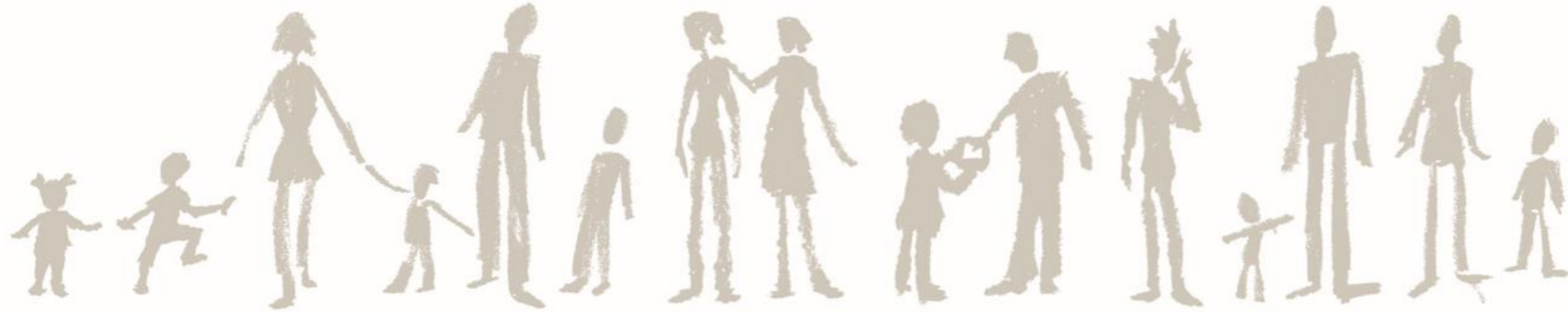
Studie Orthopedagogiek

Docent en onderzoeker
op Radboud Universiteit

Voorzitter van RATiO

Even voorstellen: wetenschappelijk expertisecentrum

Radboud Talent in Ontwikkeling

Overzicht

- Kenmerken van (hoog)begaafdheid
- Onderpresteren
- Vaststellen van onderpresteren
- Oorzaken van onderpresteren
- Profielen van leerlingen

Kenmerken van (hoog)begaafdheid

Geen eenduidige definitie van (hoog)begaafdheid

Wel

- * Cognitieve kenmerken
- * Niet-cognitieve kenmerken

Kenmerken van (hoog)begaafdheid: cognitieve kenmerken

Deze zijn voor het signaleren

van kenmerken van (hoog)begaafdheid

- minst omstreden in de wetenschappelijke literatuur
- meest van toepassing op alle cognitief begaafde leerlingen

Zie voor referenties de brochuretekst over Signaleren via:

<https://nationaltalentcentre.nl/kenniscentrum-hoogbegaafdheid/>

Kenmerken van (hoog)begaafdheid: cognitieve kenmerken

- goed geheugen
- grote denk- en leerstappen
- brede algemene interesse en kennis
- snel van begrip
- groot analytisch vermogen
- in staat verworven kennis toe te passen en te integreren met oude kennis
- groot probleemoplossend vermogen

Zie voor referenties de brochuretekst over Signaleren via:
<https://nationaltalentcentre.nl/kenniscentrum-hoogbegaafdheid/>

Kenmerken van (hoog)begaafdheid: niet-cognitieve kenmerken

- zijn omstreden in wetenschappelijke literatuur
- laten grote verschillen tussen cognitief begaafde leerlingen
- zijn wel relevant voor het zien van onderwijsbehoeften
- moeten altijd in combinatie met cognitieve kenmerken gebruikt worden

Kenmerken van (hoog)begaafdheid: niet-cognitieve kenmerken

- creativiteit
- motivatie
- taakgerichtheid
- sociale competentie
- perfectionisme
- doorzettingsvermogen
- behoefte aan autonomie
- overgevoeligheid

Zie voor referenties de brochuretekst over Signaleren via:
<https://nationaltalentcentre.nl/kenniscentrum-hoogbegaafdheid/>

Overzicht

- Kenmerken van (hoog)begaafdheid
- Onderpresteren
- Vaststellen van onderpresteren
- Oorzaken van onderpresteren
- Profielen van leerlingen

Onderpresteren

Geen eenduidige definitie van onderpresteren
in wetenschappelijke literatuur

Wel:

vrijwel altijd sprake van een discrepantie/verschil

Onderpresteren

Discrepantie
tussen

verwachte
prestatie

daadwerkelijke
prestatie

Onderpresteren

Discrepantie
tussen

verwachte
prestatie uitgaande
van potentieel

daadwerkelijke
schoolprestatie

Geen onderpresteren

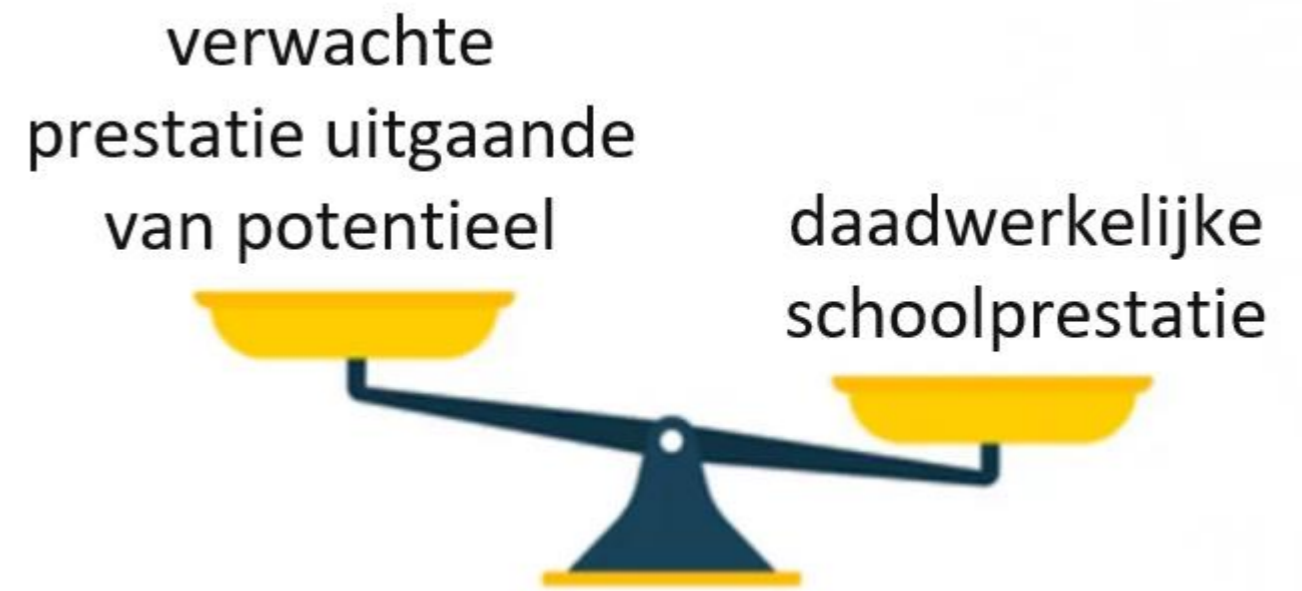
Geen discrepantie
tussen

verwachte
prestatie

daadwerkelijke
prestatie

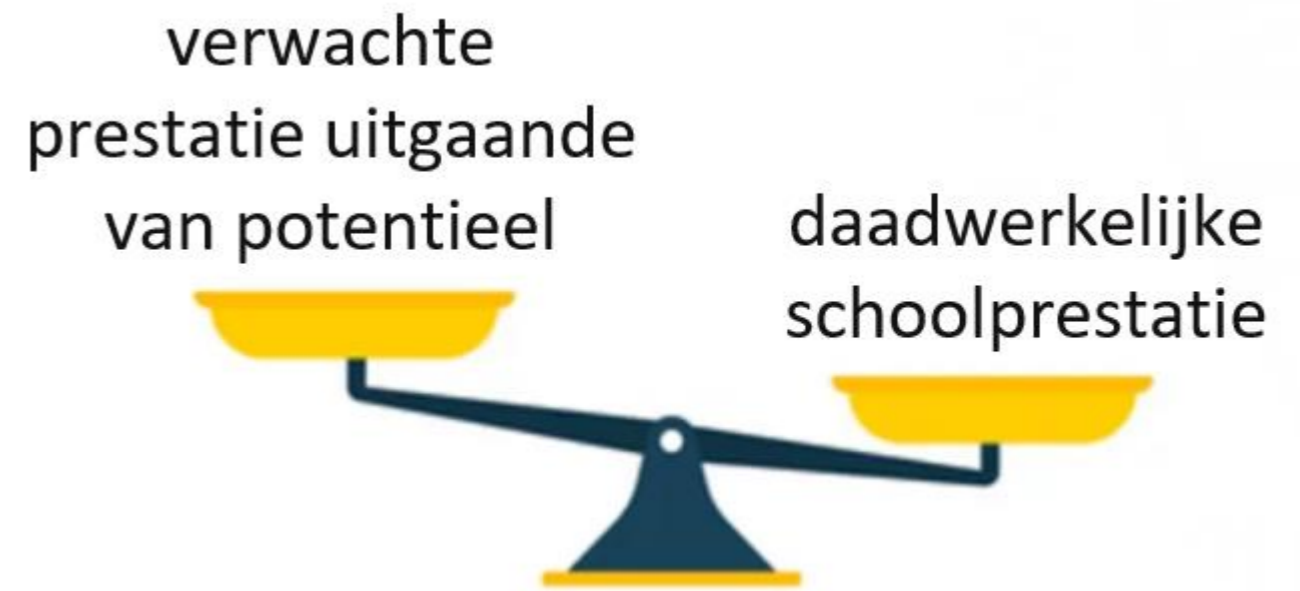

Onderpresteren

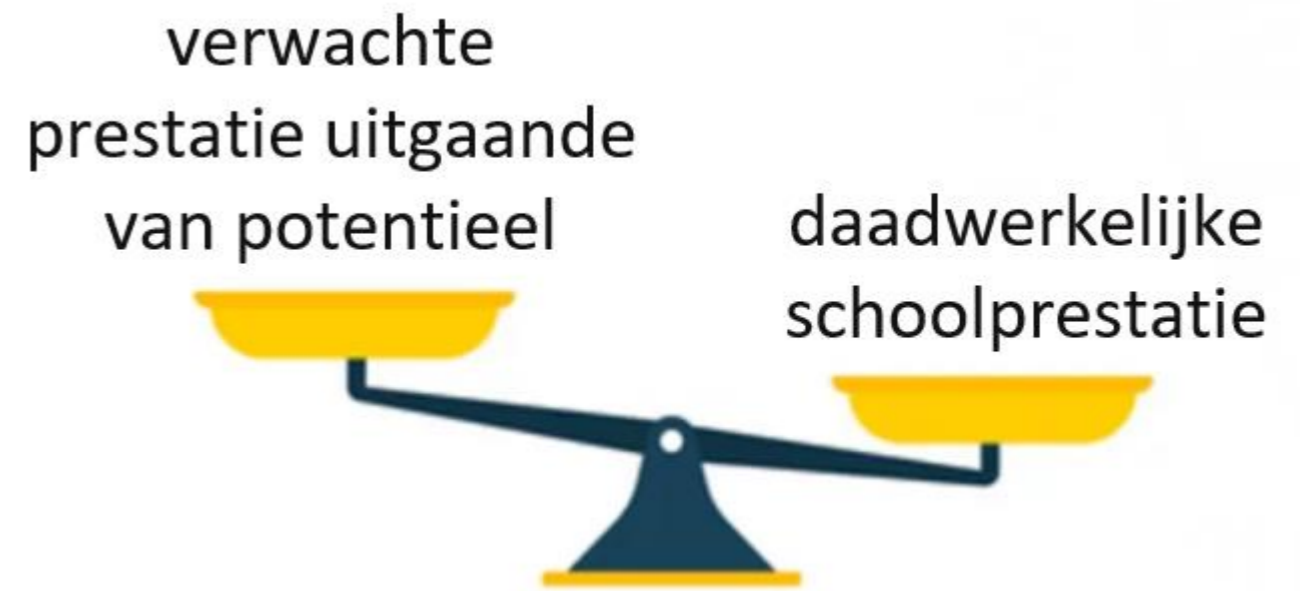
Een onderpresterende leerling presteert minder dan op grond van potentieel / capaciteiten verwacht mag worden

Onderpresteren

Een onderpresterende leerling presteert op school minder dan op grond van cognitieve capaciteiten verwacht mag worden

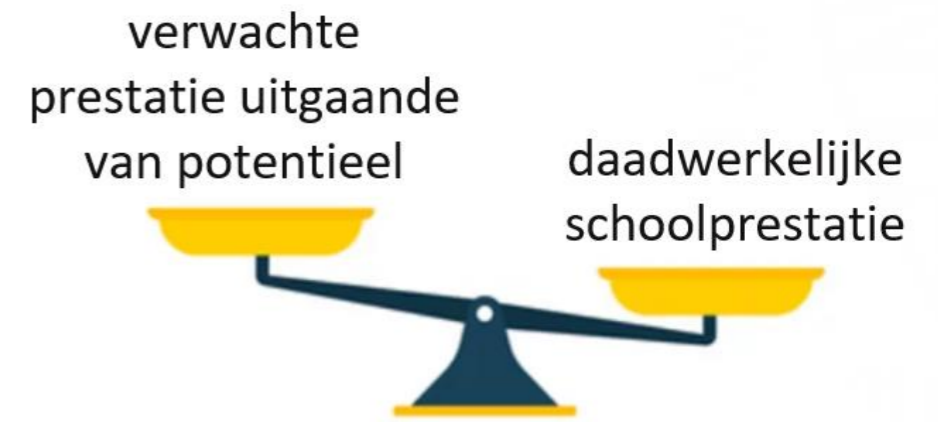
Onderpresteren

Een onderpresterende leerling presteert op school minder dan op grond van cognitieve capaciteiten verwacht mag worden

Leerling komt niet tot verwezenlijking van het ontwikkelingspotentieel

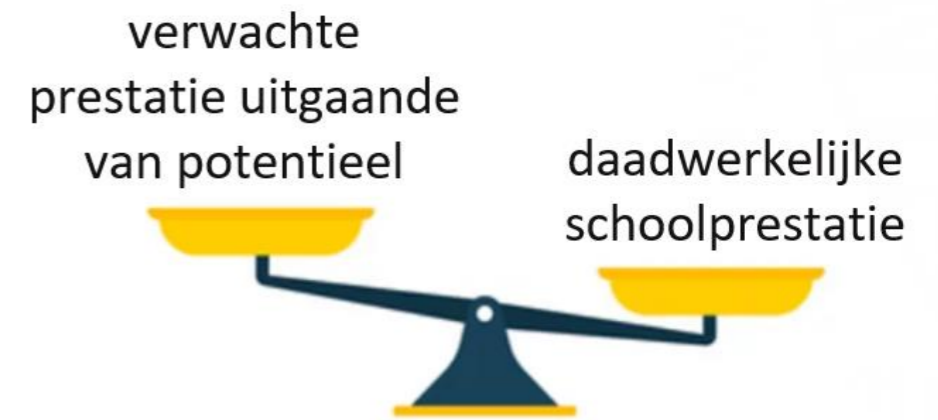
Onderpresteren

Absoluut

Relatief

Onderpresteren

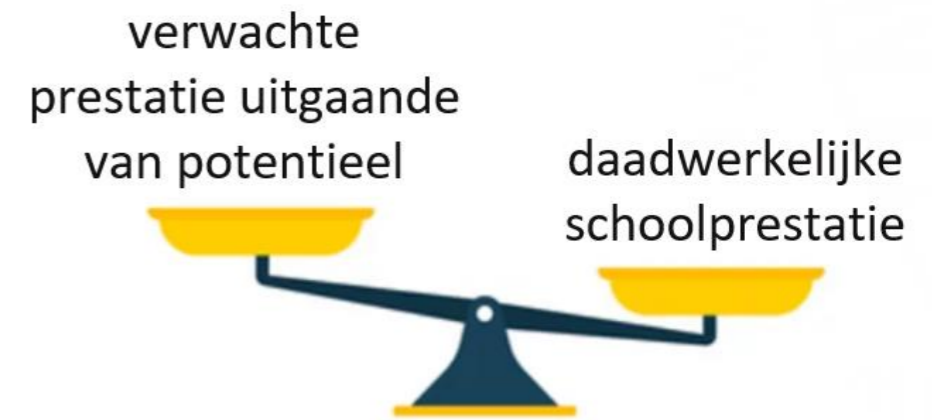

Absoluut

Relatief

schoolprestaties
lager dan
groepsgemiddelde

Onderpresteren

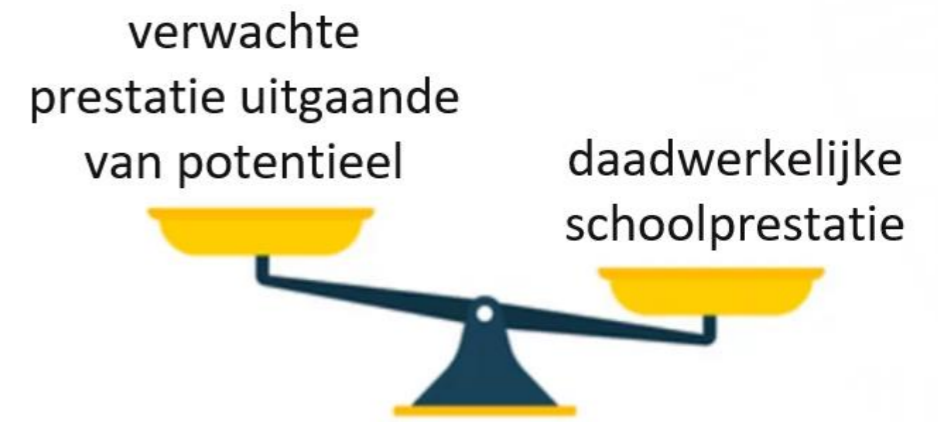
Absoluut

schoolprestaties lager dan groepsgemiddelde

Relatief

schoolprestaties op of boven groepsgemiddelde maar onder verwachte niveau

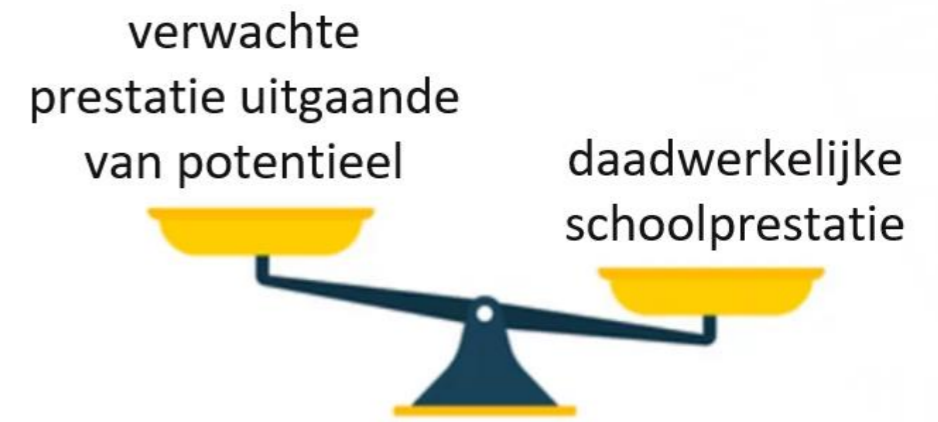
Onderpresteren

Situationeel

Chronisch

Onderpresteren

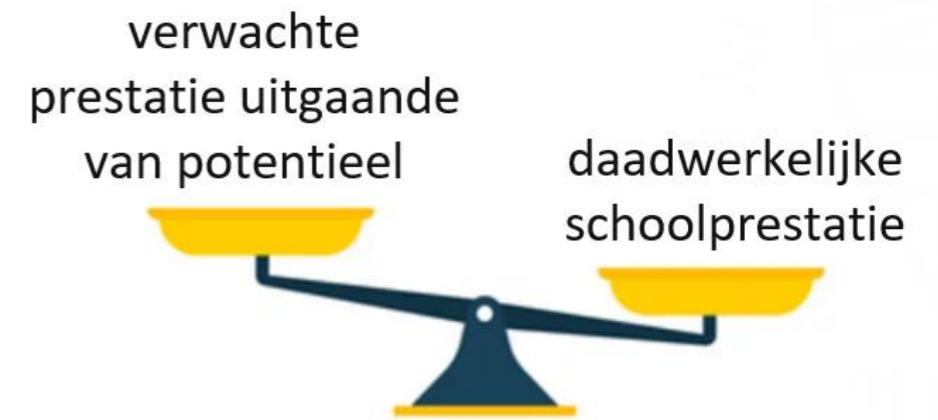

Situationeel

alleen in bepaalde situaties of bij bepaalde schoolvakken

Chronisch

Onderpresteren

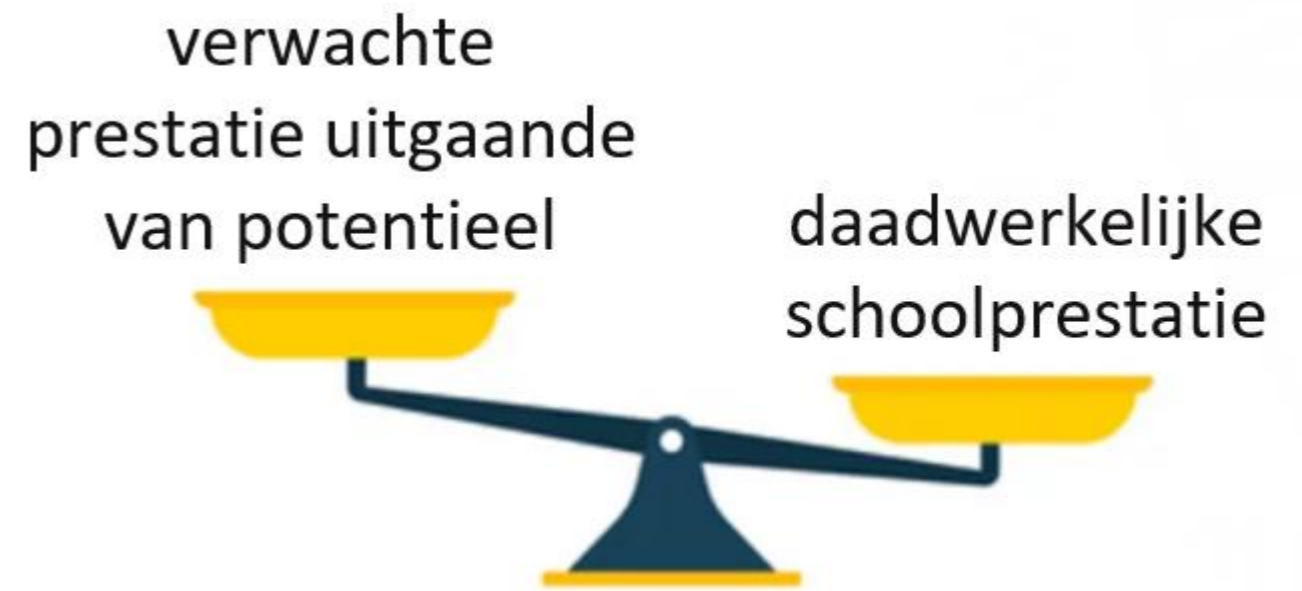
Situationeel

alleen in bepaalde situaties of bij bepaalde schoolvakken

Chronisch

continu
(langer dan half jaar)

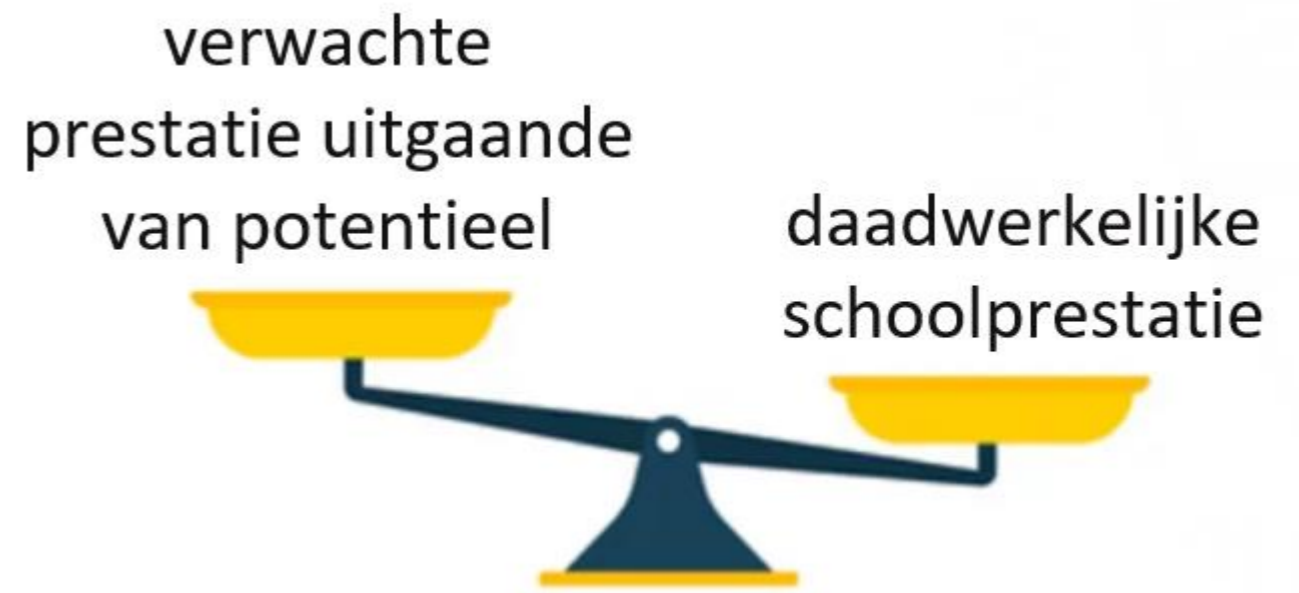
Onderpresteren

komt voor

- bij alle leeftijdsgroepen
- bij alle diverse cognitieve capaciteiten
- in verschillende contexten (school, studie, werk)

Onderpresteren

komt voor

- bij alle leeftijdsgroepen
- bij alle diverse cognitieve capaciteiten
- in verschillende contexten (school, studie, werk)

In deze presentatie:

onderpresteren bij leerlingen met hoge verwachte prestatie op basis van grote cognitieve capaciteiten

Overzicht

- Kenmerken van (hoog)begaafdheid
- Onderpresteren
- Vaststellen van onderpresteren
- Oorzaken van onderpresteren
- Profielen van leerlingen

Vaststellen van onderpresteren

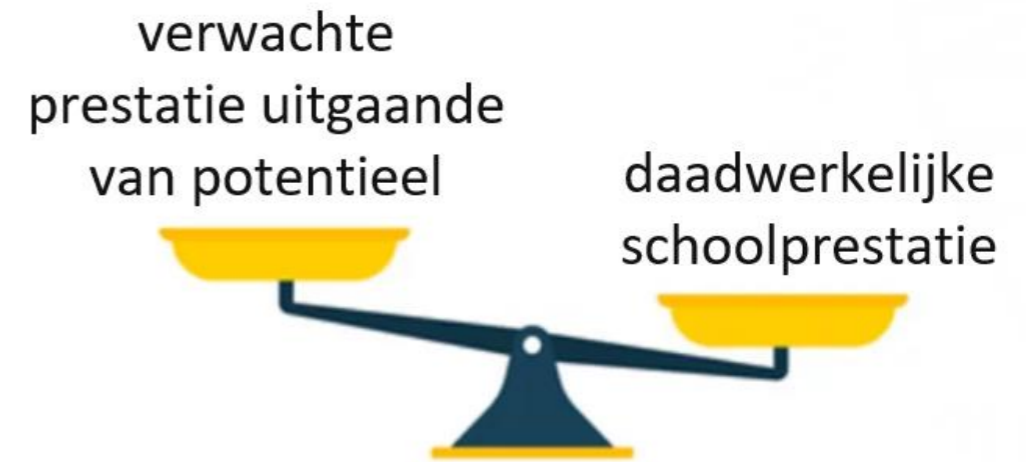
In wetenschappelijke literatuur vier methoden --> globaal genomen

verwachte prestatie

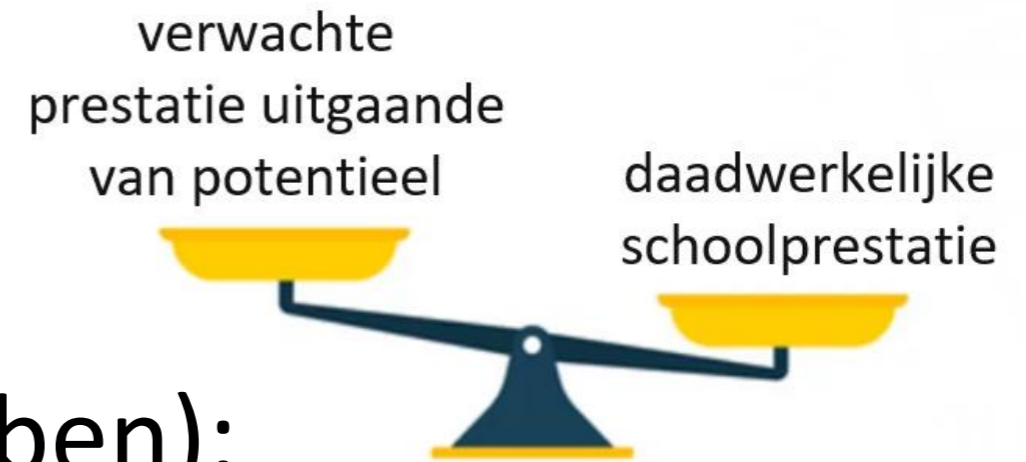
= cognitieve test / eerdere schoolprestaties

daadwerkelijke prestatie

= huidige schoolprestaties

Vaststellen van onderpresteren

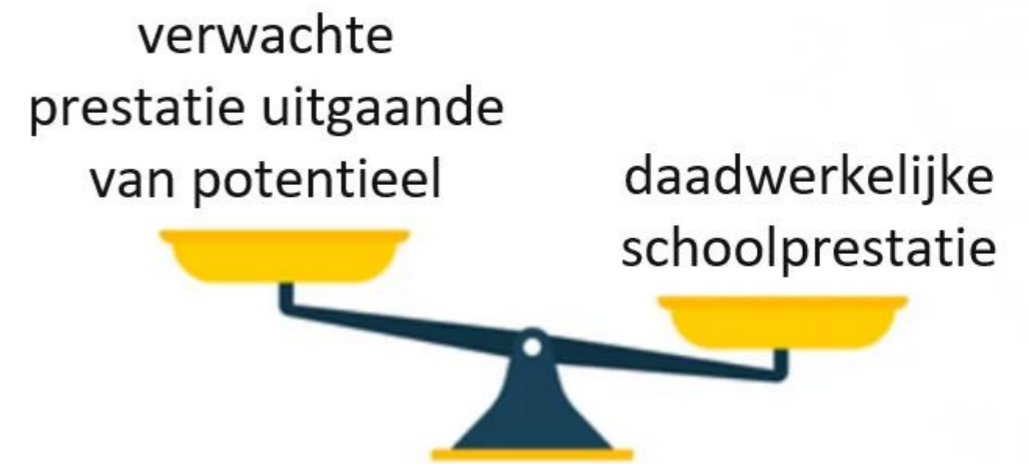
Meeste kans (het 'correct' te hebben):
gestandaardiseerde toetsen
voor meten van verwachte én daadwerkelijke prestatie

Minste kans (het 'correct' te hebben):
nominatiemethode (leraren, medeleerlingen, ouders)
'Welk van de leerlingen vertoont volgens jou onderpresterend gedrag?'

Vaststellen van onderpresteren

Voor meten van verwachte prestaties zijn gestandaardiseerde toetsen praktisch gezien niet (altijd) haalbaar
Scholen die bijvoorbeeld CBO-Groepsscreening doen vormen positieve uitzondering!

Daarom veel gebruikt:
voormalige schoolprestatie als indicatie van 'verwachte prestatie'

Overzicht van dit webinar

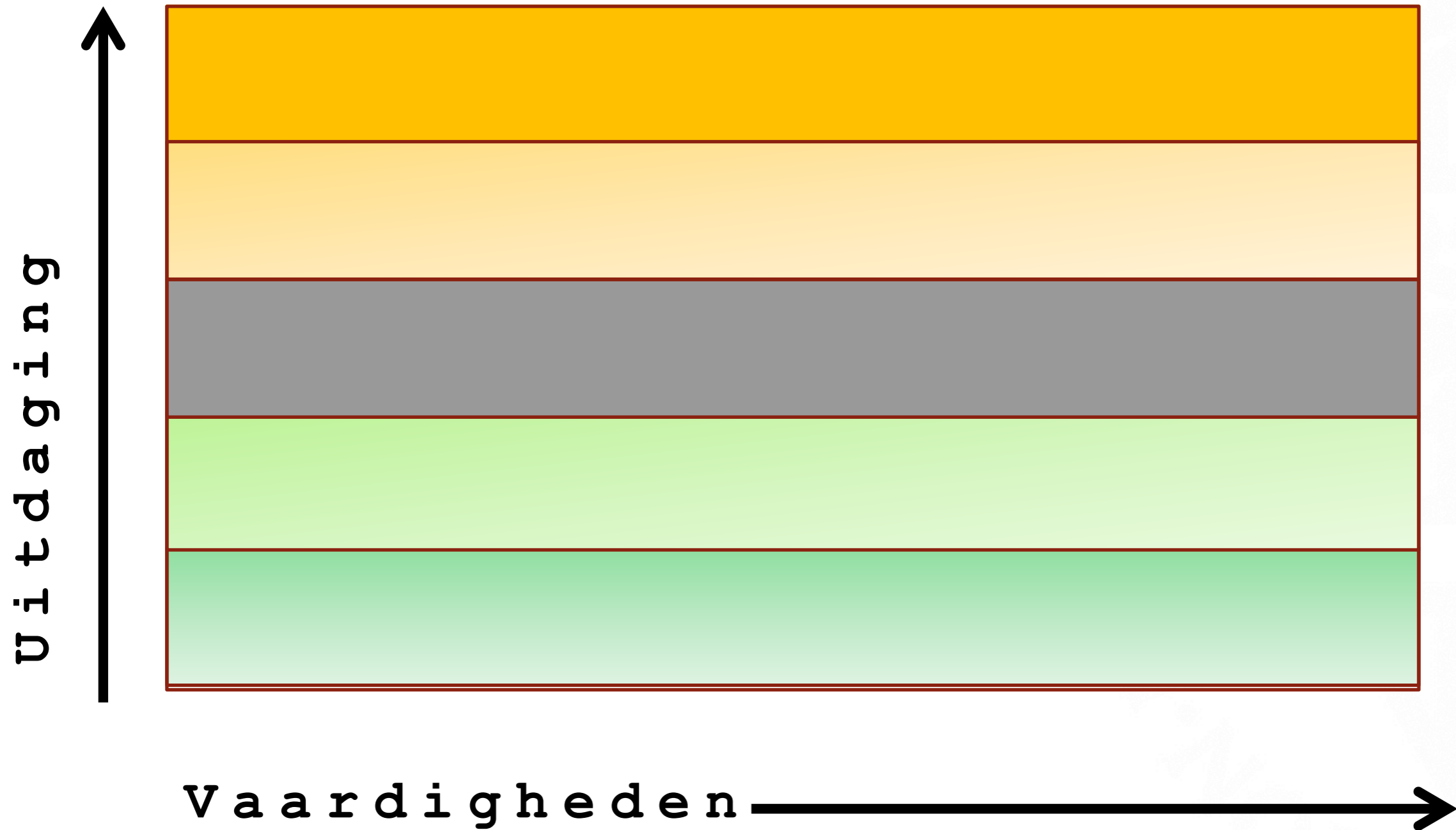
- Kenmerken van (hoog)begaafdheid
- Onderpresteren
- Vaststellen van onderpresteren
- Oorzaken van onderpresteren
- Profielen van leerlingen

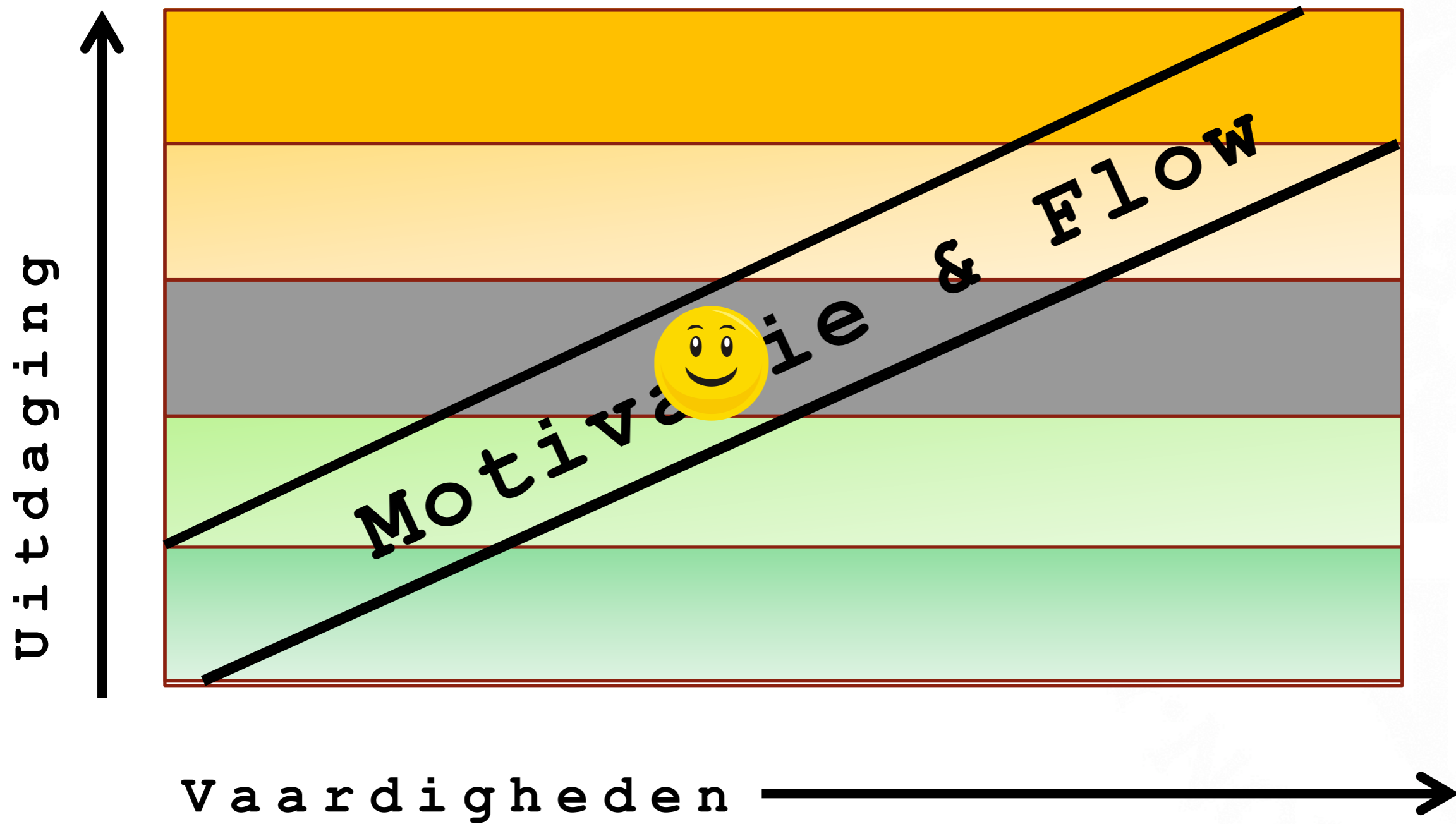
Oorzaken van onderpresteren (I)

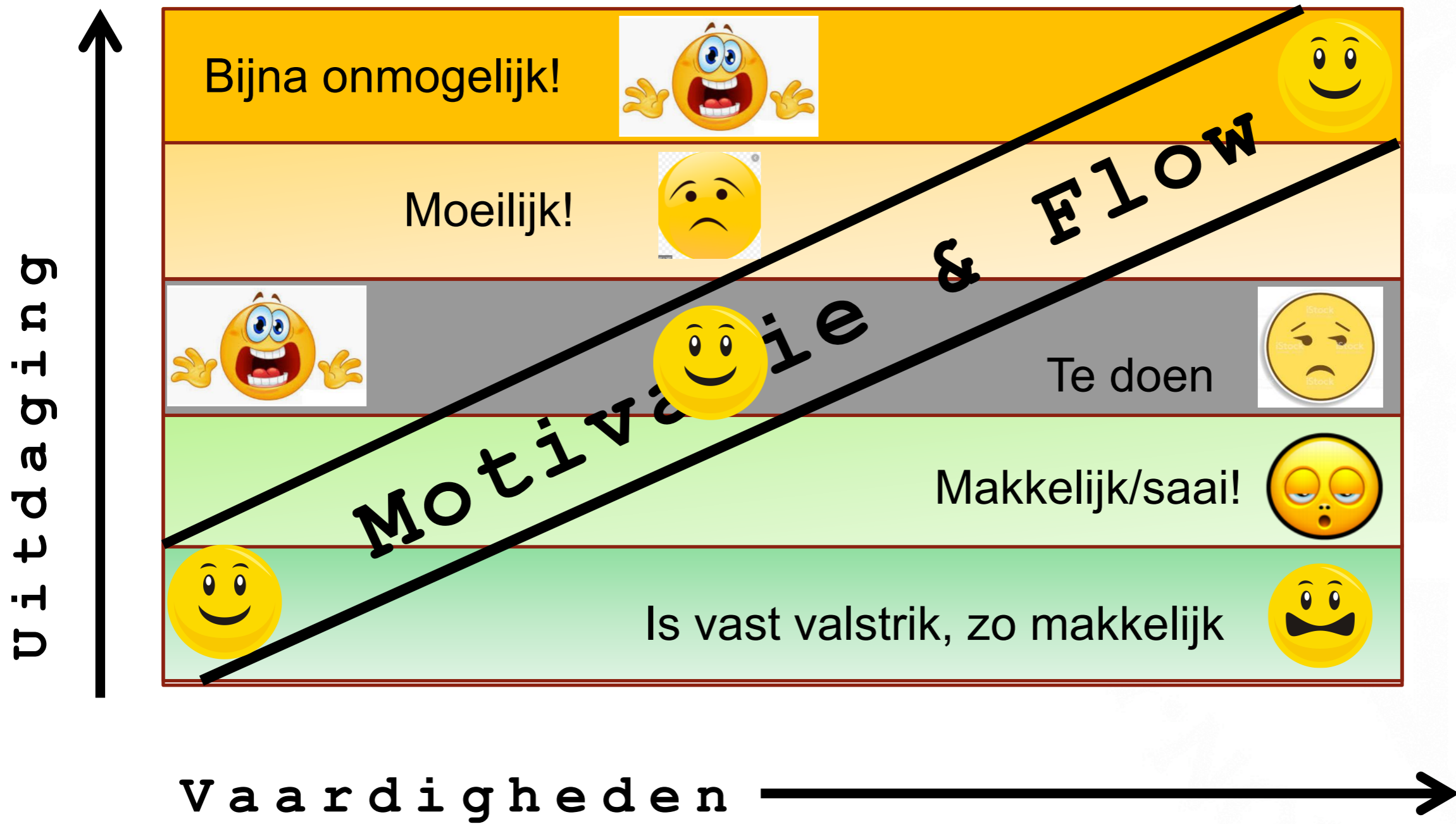
Basisprobleem is mismatch tussen onderwijsbehoeften en onderwijsaanbod

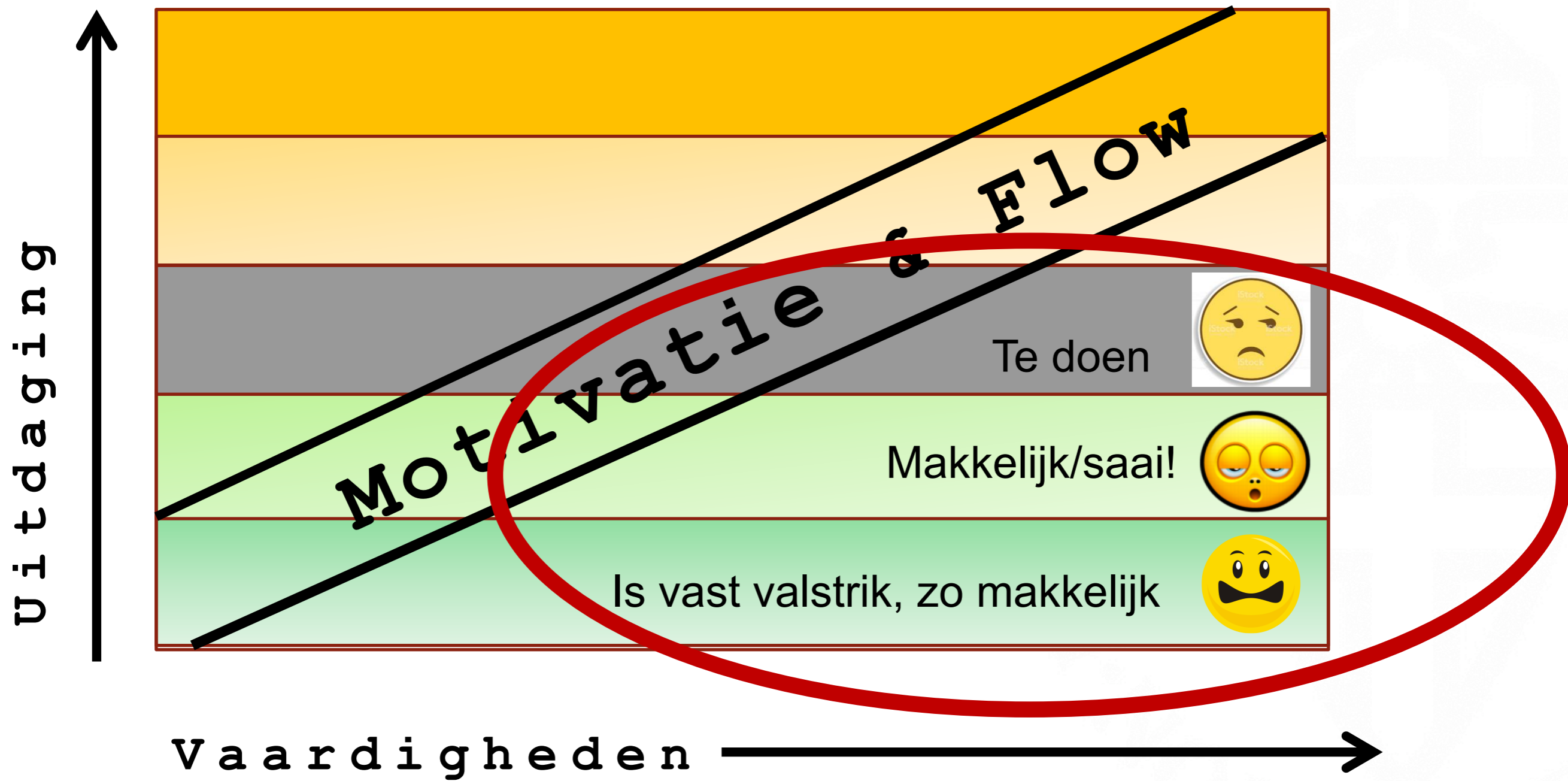
Het ontwikkelingspotentieel van de leerling wordt minder gestimuleerd dan wenselijk

Wat hoort er op de diagonaal denk je?

Oorzaken van onderpresteren (II)

Onderpresteren *kan* gevolg zijn van lage schoolmotivatie, maar is daar *niet* synoniem aan

Negatieve competentie-overtuiging

'Ik kan het niet zo goed als ik zou willen'

Afnemende waarde-overtuiging

'Ik vind het niet meer de moeite waard om hoge cijfers te halen'

Oorzaken van onderpresteren (III)

Sociaal-emotionele factoren

- (negatief) zelfbeeld
- (weinig) zelfregulatie
- (negatieve) attitude ten opzichte van leraren/school
- angsten
- (verkeerde) leerstrategieën
- ervaren (gebrek aan) betrokkenheid van ouders

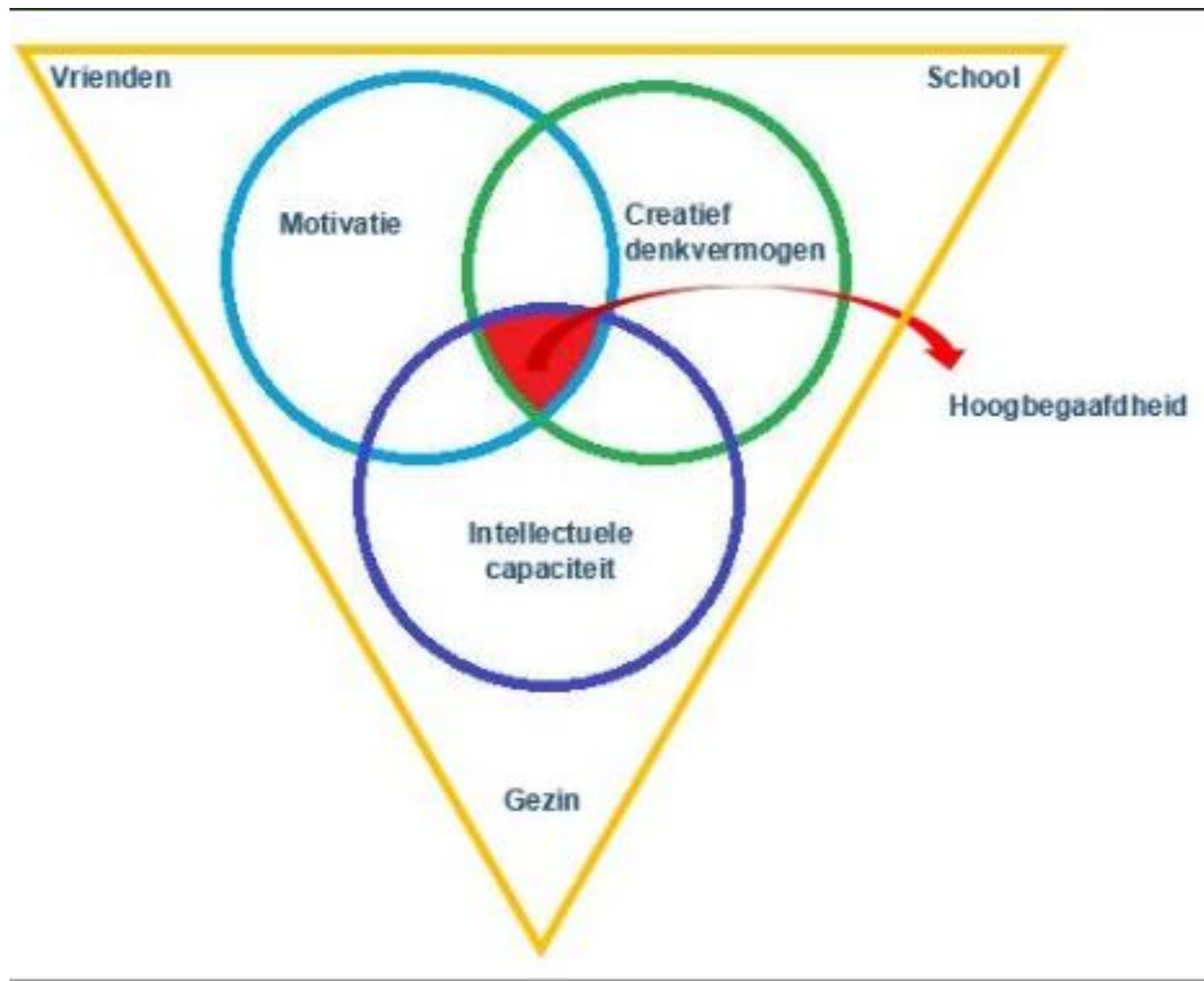
Oorzaken van onderpresteren (IV)

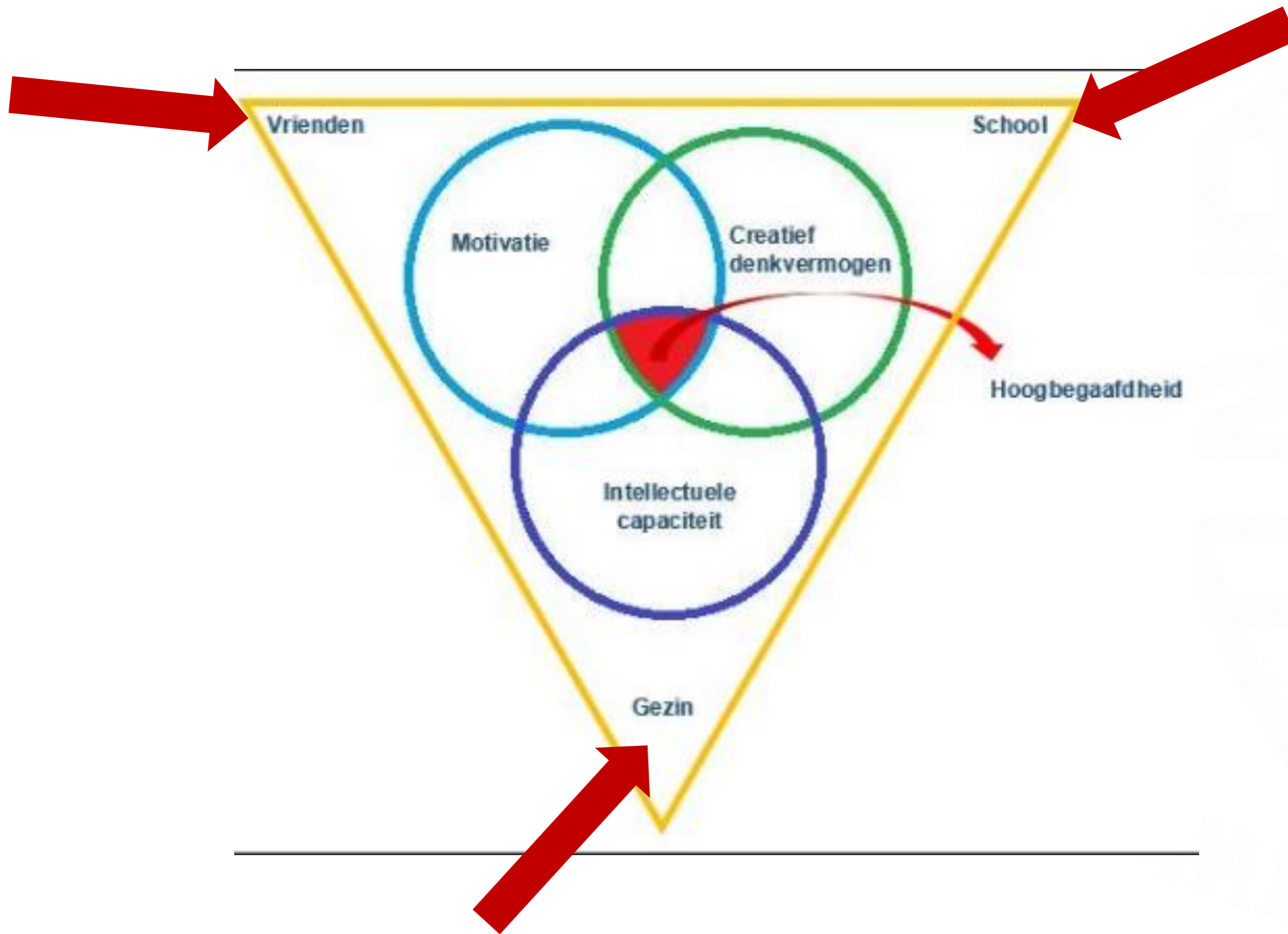
Mismatch tussen
onderwijsbehoeften en onderwijsaanbod

voor leraren niet altijd te zien -->

Er zijn allerlei gedragingen van leerlingen
als reactie zijn op de klas- en schoolsituatie

De omgeving speelt dus een belangrijk rol

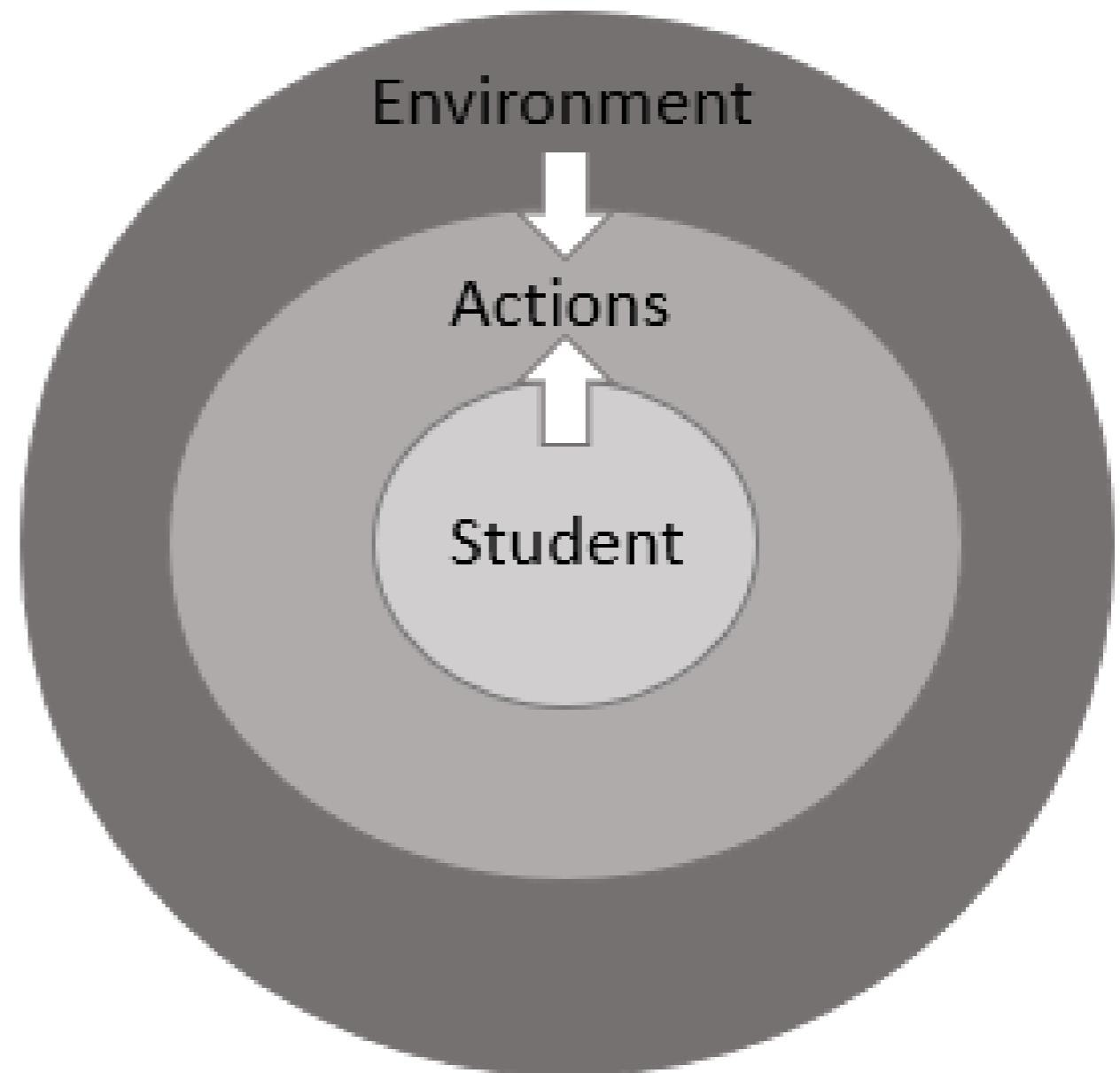

Actiotope Model of Giftedness

‘Excellentie is de uitkomst van een systeem’

namelijk het systeem
met de leerling én
rond de leerling
met daarin
ouders, school, klasgenoten
(in *environment*)

Overzicht van dit webinar

- Kenmerken van (hoog)begaafdheid
- Onderpresteren
- Vaststellen van onderpresteren
- Oorzaken van onderpresteren
- **Profielen van leerlingen**

Profielen op basis van CBO-Screeningsdata

Samen met:

Mariska Poelman
(CBO Talent Development Nijmegen)

Ophélie Desmet
(Ball State University - USA)

Deliah van der Zeeuw
(was major student is nu promovenda)

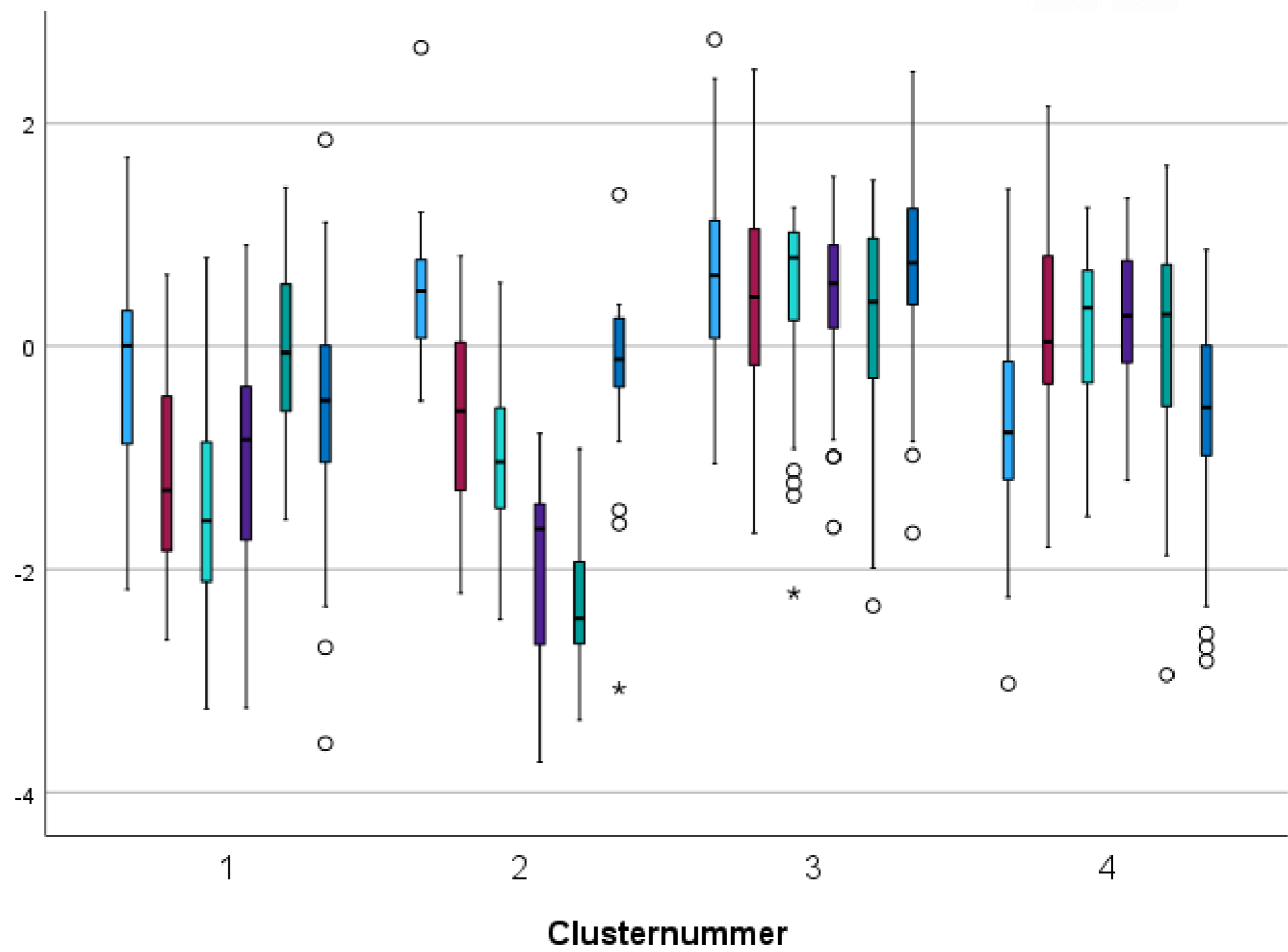
Profielen op basis van CBO-Screeningsdata

Profielen van 276 leerlingen
in brugklas van vwo/gymnasium

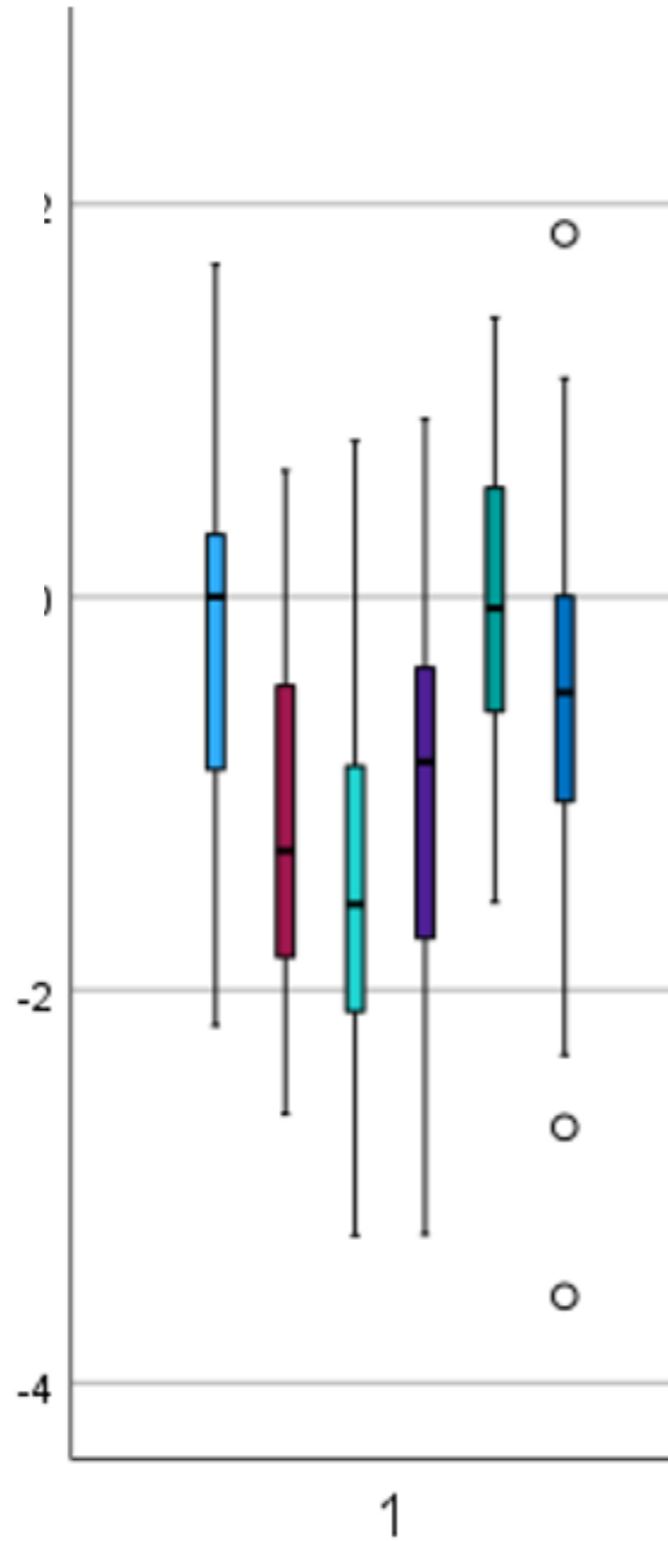
- Intelligentie
- Leergierigheid
- Schoolmotivatie
- Welbevinden
- Zelfbeeld
- Schoolcijfer
(gemiddeld)

- Intelligentie
- Leergierigheid
- Schoolmotivatie
- Welbevinden
- Zelfbeeld
- Schoolcijfer (gemiddeld)

- Intelligentie
- Leergierigheid
- Schoolmotivatie
- Welbevinden
- Zelfbeeld
- Schoolcijfer (gemiddeld)

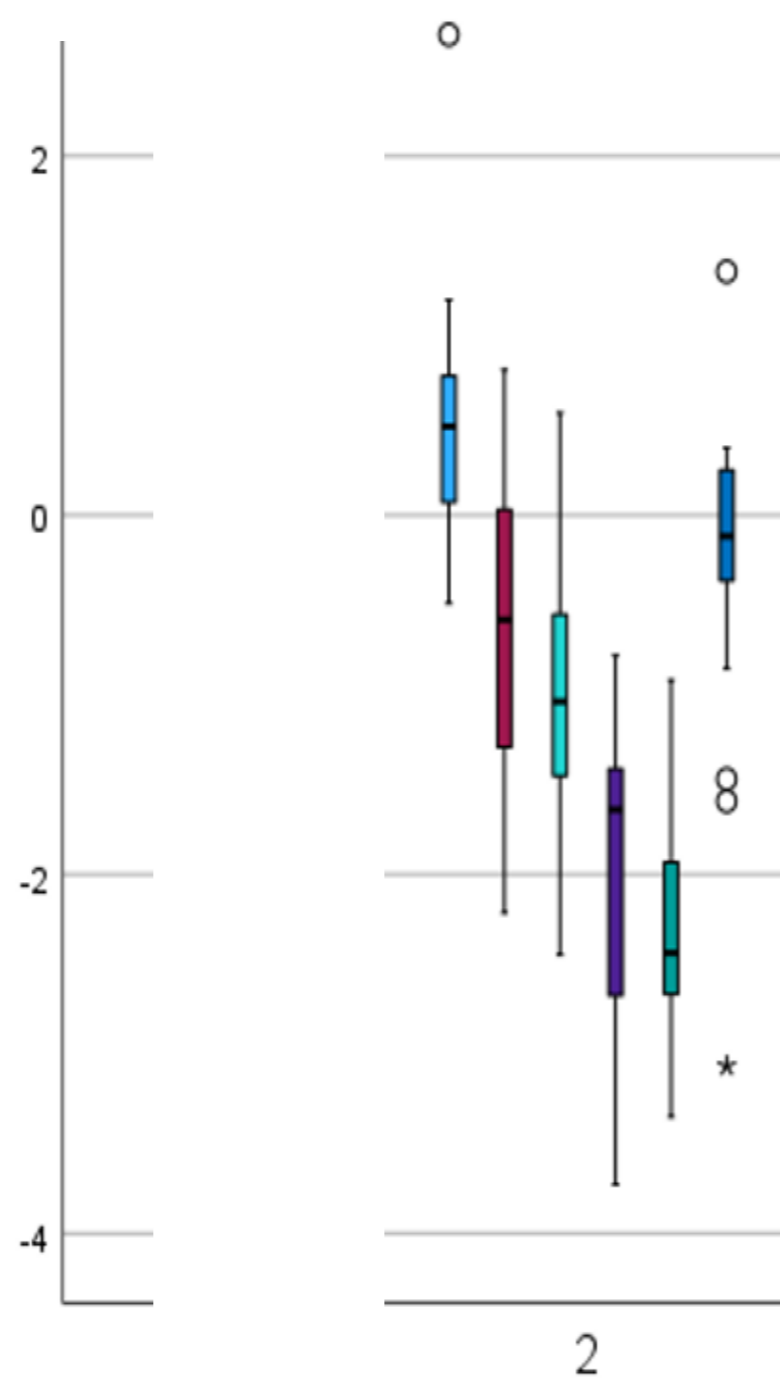
Cijfers nog wel voldoende (> 6) maar lager dan hele groep

Intelligentie (IST) is gemiddeld ten opzichte van hele groep

----> een vorm van onderpresteren

Relatief gemiddeld intelligente onderpresteerders ($n = 43$)

- Intelligentie
- Leergierigheid
- Schoolmotivatie
- Welbevinden
- Zelfbeeld
- Schoolcijfer (gemiddeld)

Relatief bovengemiddeld
intelligente
onderpresteerders ($n = 17$)

Cijfers nog wel voldoende
(> 6) maar (iets) lager dan
hele groep

Intelligentie (IST) is
bovengemiddeld ten
opzichte van hele groep

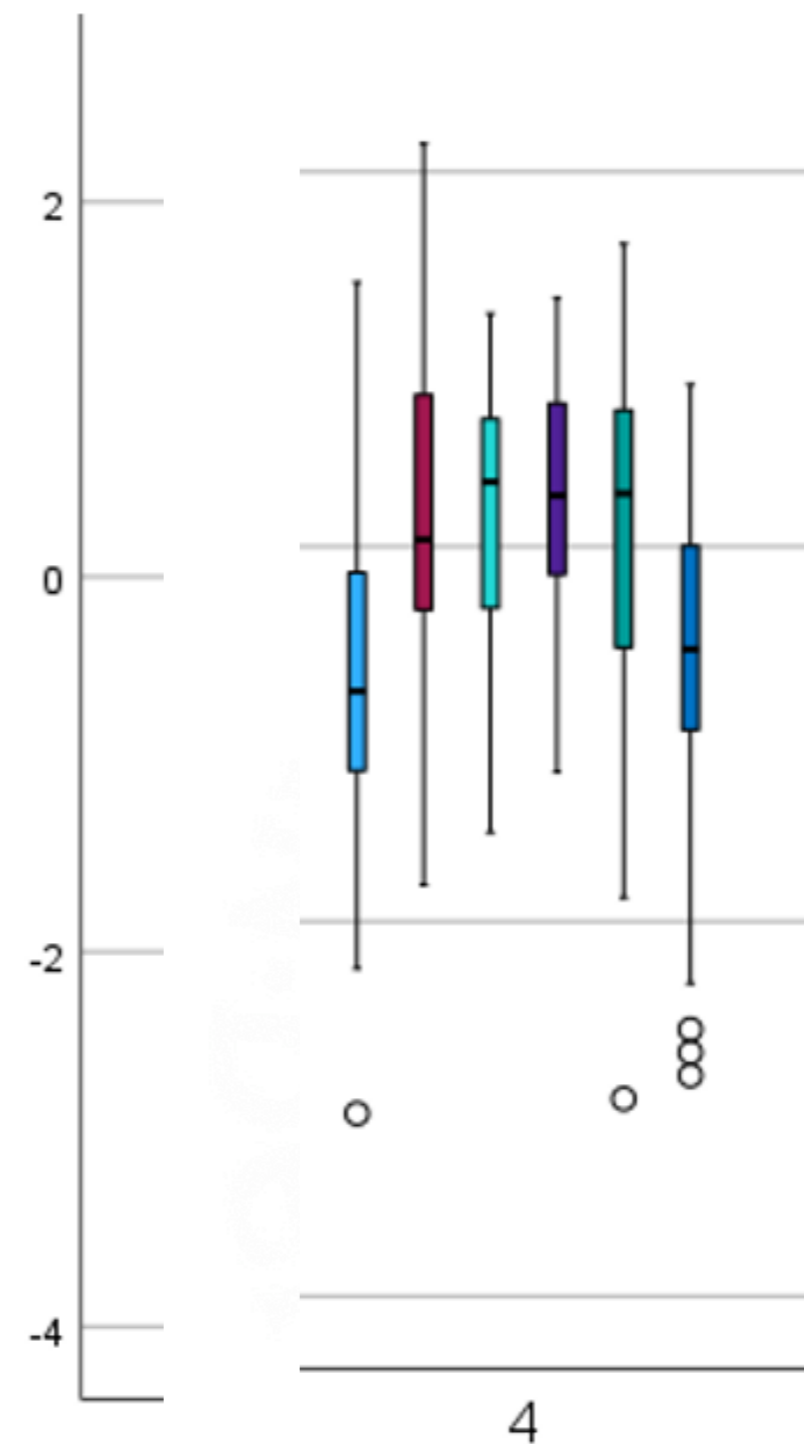
Lage score op
schoolmotivaite,
welbevinden en zelfbeeld

----> is onderpresteren

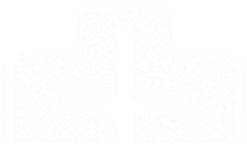
- Intelligentie
- Leergierigheid
- Schoolmotivatie
- Welbevinden
- Zelfbeeld
- Schoolcijfer (gemiddeld)

Cluster 4: cijfers nog wel voldoende (> 6)

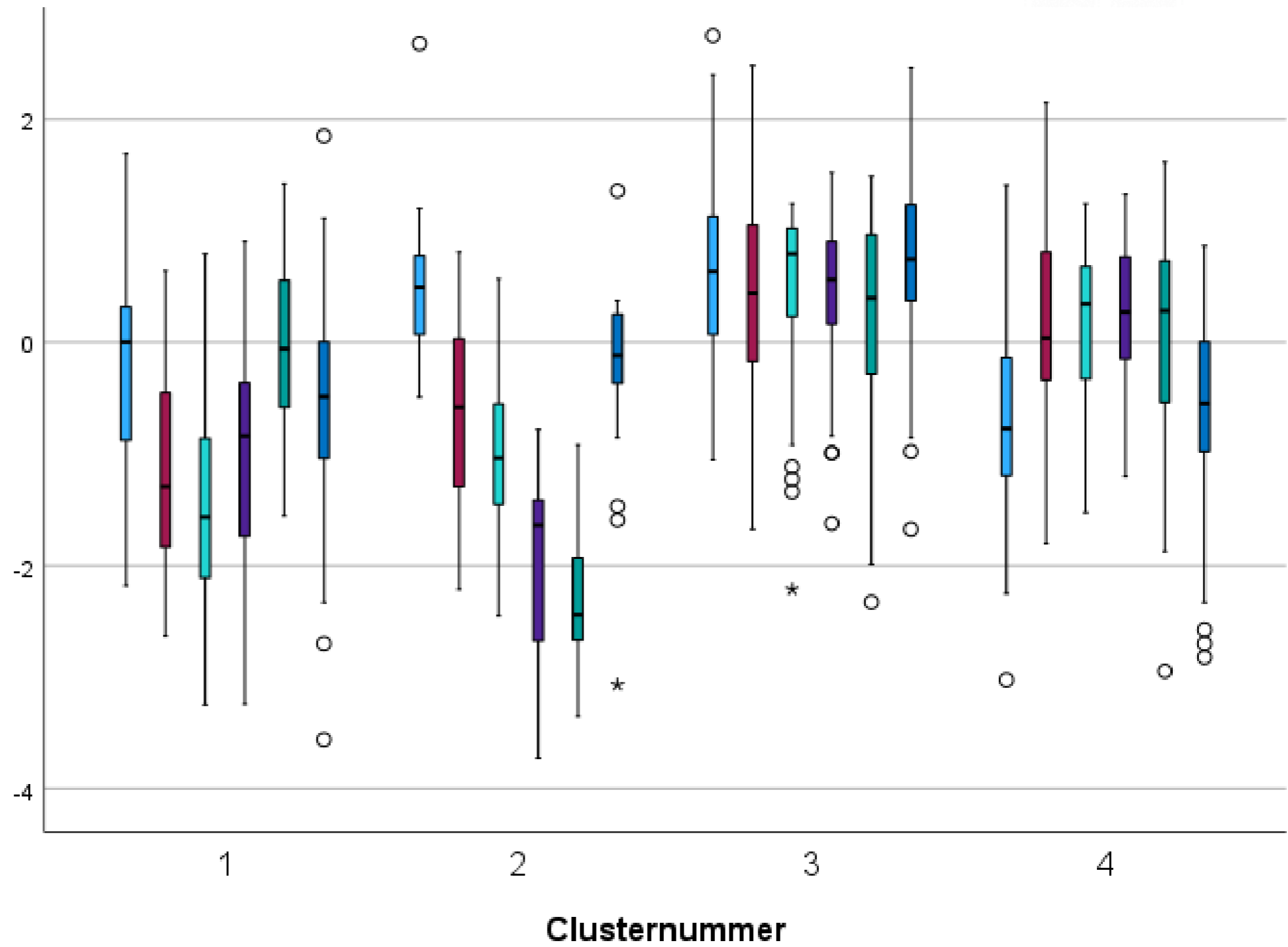
Relatief lage score op intelligentie ten opzichte van hele groep

Relatief benedengemiddeld intelligente presteerders ($n = 102$)

- Intelligentie
- Leergierigheid
- Schoolmotivatie
- Welbevinden
- Zelfbeeld
- Schoolcijfer (gemiddeld)

Er komt een academische werkplaats
van POINT over Onderpresteren!

POINT staat voor
Passend Onderwijs voor Ieder Nieuw Talent

Waarom een POINT Onderpresteren?

Potentieel komt niet tot uiting en blijft onbenut

Potentieel wordt niet (altijd) gezien (ondersignalering) – onderwijs sluit niet altijd aan bij behoeftes

Ongewenst thuiszitten beperken

Meer weten over
POINT-werkplaats Onderpresteren?

--> Ga naar de presentatie van Kim Lijbers
in Sessie 2 vandaag

en neem contact op via:
<kimlijbers@ato-scholenkring.nl>

Dank voor de aandacht!

Nog vragen?

Marjolijn.vanWeerdenburg@ru.nl